

Kinderen die regelmatig kleuteronderwijs volgen, maken aanzienlijk meer kans om het lager en het middelbaar onderwijs succesvol te doorlopen. Kleuteronderwijs is dan ook een absolute voorwaarde om cruciale internationale ontwikkelingsverbintenissen na te kunnen komen, zoals de Millenniumdoelstellingen (MDG's) en het 'Education For All'-actieplan (EFA). Overheden in ontwikkelingslanden en de internationale ontwikkelingssamenwerking besteden echter nauwelijks aandacht aan dit onderwijsdomein. Miljoenen kinderen, en vooral de meest kwetsbare kinderen, missen hierdoor essentiële ontwikkelingskansen.

Een goede ontwikkeling start bij kleuteronderwijs

In ontwikkelingslanden volgt slechts 36% van alle kinderen kleuteronderwijs. Dat houdt in dat 187 miljoen jonge kinderen niet de kans krijgen om hun potentieel ten volle te ontwikkelen. De meest kwetsbare kinderen, zoals die van achtergestelde gezinnen, etnische minderheden en uit rurale gebieden, hebben een nog veel beperktere toegang tot kleuteronderwijs. Nochtans zijn het net die kinderen die er het best bij gebaat zouden zijn. Meer dan de helft van de donoren voorziet maar een fractie van hun budgetten voor kleuteronderwijs, namelijk nauwelijks 2% van het bedrag dat ze aan lager onderwijs besteden. Voor de Belgische ontwikkelingssamenwerking komt dit neer op 1,7%.

Plan België lanceert daarom van 3 tot 9 mei 2010 een campagne om het belang van het kleuteronderwijs binnen ontwikkelingssamenwerking in de kijker te stellen. Investerings in het lager en middelbaar onderwijs kunnen pas optimaal renderen als kinderen reeds lang voor de leeftijd van 6 jaar voldoende gestimuleerd worden en naar school gaan.

Plan
Elk kind telt.

Het belang van kleuteronderwijs

De ontwikkeling van kinderen begint veel vroeger dan op de leeftijd van 6. Voldoende gestimuleerd worden tijdens die eerste levensjaren is cruciaal voor hun ontwikkeling. Kleuteronderwijs, dat deel uitmaakt van het recht op onderwijs vanaf de geboorte, speelt op dat vlak een belangrijke rol. Een betere ontwikkeling van jonge kinderen heeft een positief effect op hun verdere schoolcarrière. Een effect dat des te sterker is voor de meest kwetsbare kinderen. In dat opzicht draagt kleuteronderwijs niet alleen bij tot de uitbouw van een goed opgeleide bevolking, het bestrijdt ook ongelijkheden binnen de samenleving. Kortom, kleuteronderwijs vormt een uitstekende motor voor economische en sociale ontwikkeling in het Zuiden.

Sleutelrol voor ontwikkeling van jonge kinderen

De eerste levensjaren van een kind zijn cruciaal voor zijn taalkundige, intellectuele, emotionele en neurologische ontwikkeling, net als voor de ontwikkeling van zijn communicatieve en sociale vaardigheden. Zijn competenties en capaciteiten zijn het resultaat van een reeks grote opeenvolgende veranderingen tijdens de prille kindertijd. **Kennis en vaardigheden die niet vóór het lager onderwijs aangeleerd zijn, zijn later zeer moeilijk in te halen.**

Het is te vergelijken met een kind dat in de eerste jaren van zijn leven ondervoed is. Die nutritionele achterstand zal achteraf heel moeilijk goed te maken zijn. Hetzelfde geldt voor de ontwikkeling van intellectuele, sociologische en gevoelsmatige vermogens: in welke mate kinderen die capaciteiten verwerven, hangt heel nauw samen met de stimulering en verzorging die ze kregen vanaf de geboorte.

Het valt niet te ontkennen dat **kwaliteitsvol kleuteronderwijs** de **ontwikkeling** van een kind **beïnvloedt** en dat traject kan optimaliseren. Bovendien spelen holistische programma's voor jonge kinderen een grote rol in de manier waarop zij later aan de maatschappij zullen participeren. De vroege kindertijd is immers een periode waarin kinderen leren om te gaan met conflicten, onderhandelen, samenwerken, samen spelen, delen, verantwoordelijkheden opnemen enz.

Opstap naar lager onderwijs

Kleuteronderwijs is een belangrijke voorwaarde om lager onderwijs voor alle kinderen te realiseren. Tegen dat kinderen immers oud genoeg zijn voor het lager onderwijs, is de basis voor vele cognitieve, sociale en emotionele capaciteiten al gelegd. **Kleuteronderwijs bereidt kinderen voor op het lager onderwijs, door hen competenties aan te leren** zoals onafhankelijkheid, concentratie, groepsvorming, taalgevoeligheid enz. Investerings in het lager en secundair onderwijs komen enkel optimaal tot hun recht dankzij het voorbereidende werk van het kleuteronderwijs. Het is meermaals bewezen dat degelijk kleuteronderwijs de deelname aan het lager onderwijs positief beïnvloedt en vertragingen in de schoolloopbaan beperkt. Het zorgt voor minder zittenblijvers en schoolverlaters en verhoogt de slaagkansen gevoelig, vooral tijdens de eerste 3-4 jaren van het basisonderwijs. Ten slotte vergroot kleuteronderwijs de kans dat kinderen de onderwijscyclus voltooien. Een positief effect dat des te frappanter is bij kwetsbare kinderen.

Voor Afrikaanse landen blijkt uit onderzoek dat hoe hoger het inschrijvingscijfer is voor kleuteronderwijs, hoe meer kinderen de lagere school afmaken en hoe minder kinderen een jaar moeten overdoen.

Het lager onderwijs is een fundamenteel aspect van de internationale verbintenissen zoals de Millenniumdoelstellingen en het 'Education For All'-actieplan (EFA) (zie kader hiernaast). Om die doelstellingen te behalen, volstaat het echter niet om enkel in het lager onderwijs te investeren. Als kinderen pas op hun 6de levensjaar met het onderwijssysteem kennismaken, dan wordt het bijzonder moeilijk om deze engagementen na te leven.

Gelijkheid van kansen door een eerlijke start

Het kleuteronderwijs biedt kinderen een 'eerlijke start'. **Via kleuteronderwijs** kunnen **socio-economische en gendergerelateerde achterstanden** worden **bestreden**. Armoede, discriminatie en slechte levensomstandigheden gaan immers gepaard met beperkte opleidings- en ontwikkelingskansen. Die houden op hun beurt de sociale en economische ongelijkheden in stand. Zo ontstaat er een vicieuze cirkel. Kleuteronderwijs kan die cirkel doorbreken door achtergestelde kinderen vanaf jonge leeftijd kansen te bieden.

Onderzoek uit diverse landen wijst immers uit dat **de meest achtergestelde kinderen het meeste baat hebben bij kleuteronderwijs.**

Kleuteronderwijs helpt om etnische minderheden en kinderen uit arme gezinnen een eerlijke start in het onderwijs te geven en de achterstand die ze in hun eerste levensjaren opgelopen hebben, goed te maken. Net die kinderen krijgen echter de minste kansen om kleuteronderwijs te volgen. Daarom dienen programma's voor kleuteronderwijs bijzondere aandacht te besteden aan de toegang voor achtergestelde kinderen.

Opvang voor kleuters heeft ook positieve gevolgen voor de rest van het gezin. Oudere kinderen hoeven zich niet langer over hun jongere broers of zussen te ontfermen, waardoor ze zelf hun recht op onderwijs kunnen realiseren. Moeders van jonge kinderen op hun beurt kunnen dankzij de kleuterschool meer tijd besteden aan een job en zo het gezinsinkomen optrekken.

Motor voor economische ontwikkeling

Zoals aangetoond, vormen de competenties die kinderen in de kleuterschool leren een belangrijke basis voor hun verdere schoolloopbaan. Kleuteronderwijs draagt zo bij tot een beter rendement van de investeringen in het lager, middelbaar en hoger onderwijs. Sterker nog, het is bewezen dat **de 'return on investment' van kleuteronderwijs hoger** is dan die van **andere onderwijsinitiatieven**: de impact ervan blijft op veel langere termijn doorwerken dan investeringen in oudere kinderen, jongeren of volwassenen.

Door kleuteronderwijs maken kinderen ook meer kans om hun schoolloopbaan af te ronden. Ze halen hogere scholing- en slaagcijfers en lopen

Kleuteronderwijs in internationale verdragen

Het is absoluut noodzakelijk dat kleuteronderwijs binnen de ontwikkelingssamenwerking hoger op de agenda komt. Maken we geen werk van kleuteronderwijs, dan kunnen we de doelstellingen niet halen zoals bepaald in de diverse internationale verdragen die door België bekrachtigd werden. Toch beschouwt meer dan de helft van de donororganisaties kleuteronderwijs niet als een prioriteit. Meer dan de helft van de donoren voorziet maar een fractie van hun budgetten voor kleuteronderwijs: dat bedraagt nauwelijks 2% van het budget voor lager onderwijs.

De Millenniumdoelstellingen (MDG's)

Gezien het belang van kleuteronderwijs voor de ontwikkelingskansen van kinderen in het lager onderwijs, en die van meisjes in het bijzonder, is kwaliteitsvol onderwijs rechtstreeks gelinkt aan MDG 2 'universeel lager onderwijs' en MDG 3 'gendergelijkheid'. Onderzoek wijst trouwens uit dat investeringen in kleuteronderwijs economisch zeer zinvol zijn: ze maken investeringen in het lager onderwijs zelfs 20% rendabeler. Aangezien de huidige budgetten niet volstaan om de MDG's te bereiken, kan dergelijke rendabiliteit onmogelijk genegeerd worden.

Onderwijs voor iedereen

In 1990 werd op de wereldconferentie 'Education for All' in Jomtien een actieplan bekrachtigd waarin stond: *"de basisvoorwaarden voor een goed, rechtvaardig en efficiënt onderwijs beginnen in de vroege kindertijd. Aandacht besteden aan de bescherming en ontwikkeling van de vroege kindertijd is dus essentieel om de doelstellingen voor het lager onderwijs te behalen."* Dit werd nogmaals bevestigd tijdens het 'World Education Forum' in Dakar in 2000. Benadeelde en kwetsbare kinderen kregen hier een specifieke vermelding. Tijdens dat Forum bevestigden 164 landen en honderden organisaties hun engagement om tegen 2015 onderwijs voor iedereen ('Education For All') te garanderen. Er werden daarvoor 6 doelstellingen geformuleerd. De eerste doelstelling was om de bescherming van de prille kindertijd en het kleuteronderwijs in al hun aspecten te ontwikkelen en te verbeteren, dit in het bijzonder voor de meest kwetsbare en achtergestelde kinderen. Daarbij werd expliciet vermeld dat dit in de eerste plaats een verantwoordelijkheid is van de overheid.

minder risico om te blijven zitten of de school vroegtijdig te verlaten. En zoals uit onderzoek blijkt, zou elk bijkomend studiejaar de inkomsten van een persoon met 9,7% verhogen. Als een groot aantal kinderen dus niet de kans krijgt om zo lang mogelijk naar school te gaan, dan heeft dat een duidelijke weerslag op de nationale economische groei en blijft de vicieuze cirkel van armoede in stand.

In ontwikkelde landen is de **economische meerwaarde van kleuteronderwijs** dan ook meermaals bewezen. Onderzoek uit de Verenigde Staten komt zelfs uit op een kosten/batenratio van 1:17 voor investeringen in kleuteronderwijs. Maar ook studies in ontwikkelingslanden tonen de positieve economische impact van kleuteronderwijs aan.

Respect voor rechten van jonge kinderen

Het **Verdrag inzake de Rechten van het Kind (IVRK)** is van toepassing voor elk kind tussen 0 en 18 jaar. De rechten opgesomd in het IVRK gelden dus **ook voor de allerjongste kinderen**. Het recht op onderwijs is dan ook een recht dat lang voor de eerste lagere schooldag begint.

In 2005 boog het Comité voor de Rechten van het Kind zich over de eerste levensjaren. Het recht op onderwijs en het belang van de ontwikkeling van jonge kinderen vanaf de geboorte worden benadrukt in het 'General Comment' nr. 7 van het Comité. Dit zegt dat het Verdrag "bepaalt dat kinderen, ook de allerkleinsten, gerespecteerd moeten worden als volwaardige personen (...). Om hun rechten uit te oefenen, hebben jonge kinderen in het bijzonder behoefte aan fysieke steun, een liefdevolle omgeving en een menselijke omkadering. Bovendien hebben ze tijd en ruimte nodig om te spelen met anderen, samen te

Situatieschets van kleuteronderwijs in de wereld

Uit de 'Education for All (EFA)'-balans van 2007 bleek dat 59% van alle kinderen tussen 3 en 6 jaar (d.i. 200 miljoen kinderen) geen toegang hadden tot enige vorm van voorschools onderwijs. Hoewel dat een verbetering is sinds het vastleggen van de EFA-doelstellingen in 2000, blijft de bruto-scholarisatiegraad (BSG) voor het kleuteronderwijs erg laag in ontwikkelingslanden: gemiddeld 36%. In Latijns-Amerika ligt de BSG voor het kleuteronderwijs het hoogst, nl. 65%. In de verschillende streken van Zuid-Oost- en West-Azië schommelt de BSG tussen de 37 en 47%, terwijl die in Afrika ten zuiden van de Sahara nooit hoger is dan 15%.

De cijfergegevens zijn echter niet altijd een juiste weergave van de realiteit. In veel landen zijn de inschrijvingscijfers immers niet betrouwbaar. Het is ook niet altijd duidelijk wat als kleuteronderwijs wordt meegeteld. De leeftijds categorieën verschillen per land, wat elke vergelijking bemoeilijkt.

De gegevens kunnen binnen een land zelf ook sterk variëren: inschrijvingscijfers liggen vaak veel hoger in stedelijke dan in rurale gebieden. Bovendien hebben de meest kwetsbare kinderen - zoals die van de armste gemeenschappen en etnische minderheden - veel minder toegang tot kleuteronderwijs. Net voor hen zou kleuteronderwijs het grootste verschil kunnen maken. Deze diversiteit wordt echter niet weerspiegeld in de cijfers, net zo min als de kwaliteit van het beschikbare kleuteronderwijs.

ontdekken en te leren." Aan die vereisten kan kwaliteitsvol kleuteronderwijs dus een essentiële bijdrage leveren.

Kleuteronderwijs is eveneens een recht op zich; het Kinderrechtenverdrag (IVRK) verplicht de Staten die het Verdrag ratificeerden, een globaal beleid uit te werken rond gezondheidszorg, bescherming en onderwijs voor jonge kinderen. Onderwijs tijdens de vroege kindertijd gaat hand in hand met het recht van kinderen op het ontwikkelen van een eigen persoonlijkheid, talenten en geestelijke en lichamelijke vermogens. De overheid moet programma's uitwerken die de lichamelijke, geestelijke, spirituele, morele en sociale ontwikkeling van een kind ondersteunen zodat het kan groeien en zijn potentieel ten volle kan benutten.

"Een beleidsinitiatief dat onpartijdigheid en sociale rechtvaardigheid én tegelijkertijd productiviteit in de economie en in de samenleving promoot, is zeer uitzonderlijk. Het investeren in achtergestelde jonge kinderen is zo'n beleidsinitiatief."

JAMES HECKMAN,
NOBELPRIJS VOOR ECONOMIE (2000)

Kwaliteitsvol kleuteronderwijs

Kleuteronderwijs is een verzamelbegrip dat vele verschillende vormen kent. De organisatie ervan kan op heel diverse manieren gebeuren, en dit hangt af van het land, de cultuur, de lokale omstandigheden, de capaciteit van het onderwijssysteem en de budgettaire mogelijkheden. Het kleuteronderwijsmodel zoals we dat in België kennen, is zeker niet de enige optie.

Om echt een impact te hebben op de ontwikkeling van jonge kinderen, dient eender welke vorm van kleuteronderwijs rekening te houden met een aantal elementen. De omstandigheden in het Zuiden maken het echter niet evident om deze **voorwaarden** te garanderen. Willen we kwaliteitsvol kleuteronderwijs in het Zuiden promoten, dan is het van groot belang om aandacht te besteden aan die specifieke factoren. Plan houdt daar dan ook rekening mee bij de aanpak van haar projecten rond kleuteronderwijs.

Officieel curriculum

Kleuteronderwijs mag niet beperkt blijven tot de opvang van jonge kinderen. De kleuterschool dient hen een betekenisvol programma te bieden dat de nodige leer- en ontwikkelingsmogelijkheden aanreikt. Een officieel overheidscurriculum is daarom noodzakelijk om richting te geven aan de kleuterleiders. Het curriculum moet voldoen aan internationale standaarden voor kwaliteitsvol onderwijs (UNESCO). Het moet een bepaalde mate van structuur en uniformiteit bieden, maar tegelijkertijd voldoende ruimte laten zodat kleuterleiders zelf hun activiteiten kunnen uitwerken.

Uiteraard is het belangrijk dat het curriculum aangepast is aan de kinderen op vlak van leeftijd, ontwikkelingsniveau, noden, interesses én hun **lokale context en cultuur**. Kleuteronderwijs moet kinderen de nodige kennis en competenties meegeven om sterker te staan in hun specifieke context. Zo hebben kinderen in afgelegen berggemeenschappen deels andere competenties nodig dan zij in stedelijke gebieden. Het nut van onderwijs moet immers voor de ouders ook duidelijk zijn binnen de lokale context.

Een goed curriculum richt zich bovendien op de ontwikkeling van een **brede waaier** aan kennis, vaardigheden en houdingen. Denk maar aan taal- en fysieke ontwikkeling, sociale, cognitieve, praktische en emotionele vaardigheden. Daarbij is **actieve participatie** ook van belang: leerkrachten moeten rekening houden met de meningen en

vragen van kinderen en hen aanzetten om actief te leren en te ontdekken.

Vlotte overgang naar lager onderwijs

Om een **vlotte overgang** van kleuter- naar lager onderwijs te garanderen, moeten de curricula van het kleuter- en het lager onderwijs **op elkaar afgestemd** zijn. Een 'mismatch' tussen het kleuteronderwijs en het lager onderwijs kan de potentiële voordelen van kleuteronderwijs immers teniet doen.

Deze 'afstemming' hangt niet enkel af van het kleuteronderwijs. Ook het lager onderwijs moet daar rekening mee houden. Het is beter om in de eerste jaren van het lager onderwijs het meer informele, speelsere en actievere karakter van het kleuteronderwijs te laten doorlopen, in plaats van het kleuteronderwijs te laten evolueren tot een formeel schoolmodel gericht op kennisoverdracht. In veel landen is het dan ook zaak om meer te **investeren in die eerste jaren van het lager onderwijs**. Ook al vragen de jongste kinderen de meest intensieve begeleiding, de klassen in die eerste leerjaren zijn vaak het grootst en beschikken niet over de beste en meest ervaren leerkrachten. Die bevinden zich net vaker in de hogere leerjaren.

Externe partners: afstemming met de overheid

In veel landen in het Zuiden zijn overheden slechts zeer beperkt actief rond kleuteronderwijs. Het zijn veelal **externe partners** die deze initiatieven organiseren: privé-initiatieven, ngo's, religieuze groepen... Die partners dienen **zoveel** mogelijk **aan te sluiten bij het staatsonderwijs**. Dit om zowel de duurzaamheid van de initiatieven als de doorstroming van de kleuters in het formele (lager) onderwijs te garanderen.

Plan hanteert in haar projecten zoveel mogelijk het overheidscurriculum als ze - bij gebrek aan voldoende overheidsinitiatieven - zelf kleuteronderwijs inricht. De overheid zelf kan betrokken worden bij de inspecties van de kleuterscholen en door capaciteitsversterking van de onderwijsministeries kunnen die op termijn de organisatie van het onderwijs overnemen. Op nationaal niveau gebruikt Plan haar terreinkennis en ervaring om te lobbyen bij de overheid en haar te ondersteunen zodat ze zelf meer initiatieven op vlak van kleuteronderwijs neemt.

Opleiding van kleuterleiders

De interactie tussen de kleuterleiders en de kinderen valt uiteraard niet te onderschatten voor de kwaliteit van het kleuteronderwijs. De nodige investeringen in hun **opleiding** zijn dus essentieel. In veel landen in het Zuiden zijn specifieke opleidingen voor kleuterleiders erg zeldzaam of ligt de kwaliteit ervan erg laag.

De opleiding volgens Belgisch model is niet de enige optie. In ons land worden kleuterleiders in 3 jaar hoger onderwijs gevormd. De keuze voor een korter traject kan soms wenselijker en realistischer zijn: een opleiding in de gemeenschappen zelf, met nadruk op **praktische kennis en vaardigheden**.

Na een degelijke opleiding dienen kleuterleiders de nodige **opvolging en begeleiding** te krijgen. Vaak worden kleuterleiders na hun opleiding aan hun lot overgelaten. Daarom is het nodig om aandacht te hebben voor permanente vorming, opvolging en begeleiding van kleuterleiders. Via peer-to-peer interactie kunnen kleuterleiders bijvoorbeeld gestimuleerd worden om te reflecteren over hun eigen acties.

Focus op kwetsbare groepen

Uit onderzoek blijkt dat **kwetsbare groepen kinderen** het meeste baat hebben van kleuteronderwijs. Dit op voorwaarde dat de programma's actief gericht zijn naar deze doelgroepen. Zonder een specifieke focus op de meest kwetsbare kinderen, dreigen die immers ook hier uit de boot te vallen en juist nog meer achterstand op te lopen. In Cambodja richt Plan haar kleuteronderwijsinitiatieven bijvoorbeeld specifiek op de meest afgelegen rurale gebieden met de armste gemeenschappen.

Kinderen van **etnische minderheden** zijn erg kwetsbaar en hebben minder kansen in het onderwijs. Ze leven vaak in armere gemeenschappen, en groeien op met een taal en cultuur die verschillend zijn van de meerderheidsbevolking. Hun moedertaal is vaak niet de officiële onderwijstaal. Dat vormt uiteraard een probleem bij de aanvang van het lager onderwijs: van de ene dag op de andere moeten ze les volgen in een voor hen vreemde taal. Het mag niet verbazen dat deze kinderen vanaf de eerste dag een achterstand oplopen die ze nooit meer inhalen.

Kleuteronderwijs geeft kinderen van etnische minderheden de mogelijkheid om geleidelijk de overgang van hun moedertaal naar de officiële onderwijstaal te maken. Onder andere in Vietnam, Laos en Peru richt Plan zich via kleuteronderwijs specifiek op gemeenschappen van etnische minderheden.

Schoolgebouw: geen basisvoorwaarde

Het spreekt voor zich dat kleuteronderwijs moet plaatsvinden op **een toegankelijke, veilige en kindvriendelijke locatie**. Toch is het schoolgebouw niet de eerste prioriteit. Kleuteronderwijs kan immers op zeer veel verschillende plaatsen en manieren vorm krijgen: in een eigen gebouw, bij mensen thuis of zelfs in de openlucht. De kwaliteit van het onderwijs is de voornaamste prioriteit.

Zo koos Plan er in Cambodja voor om de beperkte middelen niet te investeren in schoolgebouwen, maar in een goede opleiding en begeleiding van kleuterleiders. De kleuters kunnen terecht in speciaal daarvoor ingerichte locaties onder paalwoningen.

Integratie in de gemeenschap

De **integratie van het onderwijs in de lokale gemeenschap** is ook een cruciaal aspect. Als ouders niet betrokken zijn bij het kleuteronderwijs, zullen ze immers moeilijk te overtuigen zijn van het nut ervan. Communicatie tussen ouders en leerkrachten kan de inspanningen op school versterken op het thuisfront, en die maximaal laten renderen.

Ouders kunnen bijvoorbeeld instaan voor het (gratis) ontbijt van de kinderen, ze kunnen toelichting geven in de klas als de kinderen de lokale gewassen of landbouwpraktijken behandelen, of de gemeenschap kan instaan voor de bouw en/of onderhoud van de kleuterschool of de water- en sanitaire voorzieningen.

De participatie door de gemeenschap kan diverse vormen aannemen.

Kleuteronderwijs: deel van een ruimer geheel

Kleuteronderwijs dat rekening houdt met alle vermelde factoren, levert een significante bonus op voor de verdere onderwijskansen van kinderen in het Zuiden. Dit is echter maar mogelijk als kinderen **ook voor hun 3de levensjaar voldoende ontwikkelingskansen gekregen hebben**. Zijn kinderen in hun eerste levensjaren verwaarloosd, ondervoed of hebben ze onvoldoende stimulansen gekregen, dan valt de opgelopen achterstand nauwelijks goed te maken. We dienen kleuteronderwijs dan ook te kaderen binnen een geïntegreerd zorgsysteem met aandacht voor onderwijs, voeding, psychologische, sociale en emotionele aspecten van de ontwikkeling van jonge kinderen. Bij Plan vertrekken de projecten rond kleuteronderwijs daarom steeds vanuit een dergelijke geïntegreerde benadering, meer bepaald die van 'Early Childhood Care and Development' (ECCD).

Integrale aanpak van Plan: ECCD en kleuteronderwijs

Naar schatting zouden wereldwijd 200 miljoen kinderen jonger dan 5 jaar hun potentieel niet ten volle kunnen benutten. Dit is te wijten aan armoede, ondervoeding én een onvoldoende stimulerende omgeving. Bij de jongste kinderen hebben actoren binnen de ontwikkelingssamenwerking de neiging om te focussen op het recht op overleven. Dit terwijl enkel een holistische aanpak het probleem zou kunnen oplossen, waarbij we het kind en al zijn rechten op een globale manier benaderen.

Plan werkt in het Zuiden volgens de **Early Childhood Care and Development (ECCD)**-benadering, voor een **integrale bescherming en ontwikkeling van jonge kinderen**. Deze aanpak zorgt ervoor dat kinderen gezond kunnen opgroeien, met voldoende voeding en bescherming, met aandacht voor hun eigenwaarde en identiteit, met enthousiasme en met goede scholingsmogelijkheden. De ECCD-programma's garanderen dat kinderen kansen krijgen om te ontdekken, efficiënt te communiceren, in interactie te treden met anderen en een actieve rol te spelen in hun omgeving. Kortom, het is een uitstekende ondersteuning voor de globale ontwikkeling van kinderen. De

programma's behelzen o.a. inentingen, opleidingen voor ouders, activiteiten in gezinsverband en kinderopvang of kleuterscholen. Ze bezorgen jonge kinderen een goede gezondheid, voeding, hygiëne, stimulering en interactie met het oog op een betere ontwikkeling en scholing.

Het kleuteronderwijs is een wezenlijk onderdeel van deze benadering. In samenwerking met lokale partners en overheden investeert Plan in diverse domeinen om een maximum aantal kinderen kwaliteitsvol kleuteronderwijs te geven. Opleiding en opvolging van onderwijzend personeel, maar ook de ontwikkeling van het curriculum en aangepaste lesmethoden zijn van doorslaggevend belang. Plan ondersteunt ook de praktische organisatie van kleuteronderwijs en stelt aangepast materiaal ter beschikking. Door de oprichting van oudercomités, stimuleert Plan eveneens de betrokkenheid van ouders en plaatselijke gemeenschappen bij het kleuteronderwijs. Het is immers cruciaal dat zij ten volle beseffen in welke mate hun kinderen erbij gebaat zijn. Plan lobbyt tegelijk ook bij de overheden opdat die op termijn de organisatie van kleuteronderwijs in hun land op zich zouden nemen.

Kleuteronderwijs in Cusco – Peru

De regio Cusco is één van de armste regio's in Peru. Vooral de inheemse Quechua boerengemeenschappen uit het Andes-hooggebergte zijn de grootste slachtoffers van deze armoede. Waar de toegang tot lager onderwijs voor de Quechua kinderen nog al bij al goed mee valt, kennen ze grote problemen om de lagere school ook af te maken. Het feit dat slechts 40% van de kinderen in Cusco toegang heeft tot kleuteronderwijs is hiervoor één van de belangrijkste redenen.

Zonder kleuteronderwijs krijgen kinderen onvoldoende ontwikkelingskansen tijdens hun eerste cruciale levensjaren. Bovendien speelt ook het verschil met de onderwijstaal in Peru hier een belangrijke rol. De moedertaal van Quechua kinderen verschilt immers van de officiële onderwijstaal: zij spreken Quechua in plaats van Spaans. Aangezien ze geen toegang hebben tot kleuteronderwijs komen ze in de eerste klas van het lager onderwijs pas voor het eerst in aanraking met het Spaans. Het gevolg laat zich raden. Doordat de kinderen niet begrijpen wat de leerkracht zegt, leren ze ook niets bij. Hun ouders zien het nut van het onderwijs niet in en na verloop van tijd worden de kinderen van school gehaald.

Plan werkt samen met haar ervaren lokale partner HOPE om toegankelijk onderwijs voor de Quechua kinderen te organiseren.

Om de drempel zo laag mogelijk te houden, zijn de lessen in het Quechua, maar krijgen de kinderen op regelmatige tijdstippen Spaanse les. Zo komen ze van jongs af aan in contact met het Spaans. De lessen worden ook altijd afgestemd op de lokale realiteit en inheemse gebruiken zodat ze kennis en vaardigheden opdoen die relevant zijn in hun context en cultuur.

Plan werkt specifiek aan de volgende doelstellingen:

- Beleidsbeïnvloeding van lokale overheden om de kwaliteit van het kleuteronderwijs te verhogen
- Sensibilisering van ouders over het belang van kleuteronderwijs
- Opleiding van directie en kleuterleiders
- Verbetering van de leeromstandigheden door aangepast educatief materiaal en infrastructuur voor kleuters

Plan sluit samenwerkingsovereenkomsten met de gemeenschappen om hen nauw te betrekken. Ze dragen bij aan de bouw van de scholen en leveren materiaal voor educatief speelgoed. Ouders en gemeenschappen krijgen ook een rol in het toezicht op de kleuterleiders en de kwaliteit van het onderwijs. Ouders worden uitgenodigd om af en toe lessen van hun kleuters bij te wonen zodat ze overtuigd worden van het nut ervan.

Integrale ontwikkeling van jonge kinderen in Cambodja

Tijdens de Cambodjaanse burgeroorlog en het Rode Khmerregime werd het onderwijssysteem in Cambodja nagenoeg helemaal vernietigd. Het hele systeem moest dan ook van het begin af aan worden heropgebouwd.

De vooruitgang in het onderwijssysteem in het laatste decennium droeg ertoe bij dat de toegang tot het lager onderwijs ondertussen hoger is dan ooit tevoren. Het aantal kinderen dat is ingeschreven in het lager onderwijs wordt geschat op 92%. Het aantal kinderen dat de lagere school ook afmaakt, is echter niet hoger dan 60%. Een groot deel van hen haakt al in het 1ste of het 2de leerjaar af. Die schooluitval valt te verklaren doordat het onderwijs weinig kwaliteit levert, niet aangepast is aan de noden van de kinderen en ook doordat kinderen niet goed voorbereid zijn op het lager onderwijs. Tot hun 6de jaar worden kinderen niet of nauwelijks gestimuleerd. Eens op school kunnen ze het tempo en niveau niet aan met gevolg dat ze afhaken.

In de provincie Siem Reap, waar Plan actief is, is kleuteronderwijs nagenoeg onbestaande. Via het project 'Integrale ontwikkeling van jonge kinderen' probeert Plan kinderen voor te bereiden op het lager onderwijs en zo hun onderwijskansen te verhogen.

Plan richt zich daarbij op de volgende doelstellingen:

- Verbetering van de gezondheid van 0- tot 3-jarigen. Nog voor kinderen naar het kleuteronderwijs gaan, maken ze immers belangrijke ontwikkelingen door. Een onderontwikkeling in deze eerste levensjaren halen kinderen later immers onmogelijk nog in. Via oudercomités sensibiliseert en vormt Plan ouders om hun kinderen op een gezonde manier op te voeden en te stimuleren.
- Kleuterklassen en (bij)scholing van kleuterleiders voorzien. Voor kinderen vanaf de leeftijd van 3 jaar zorgt Plan dat er in elk van de deelnemende dorpen (45 dorpen) kleuterklasjes zijn. Plan investeert ook sterk in de opleiding en bijscholing van de kleuterleiders want in heel Cambodja is er maar 1 normaalschool voor kleuterleiders.
- Beleidsbeïnvloeding en ondersteuning van overheden. Plan zet sterk in op het lobbyen en technisch ondersteunen van de verantwoordelijke ministeries. Op termijn moet de overheid zelf instaan voor de organisatie van kleuteronderwijs en opleiding van kleuterleiders.

Kleuteronderwijs en de Belgische Ontwikkelingssamenwerking

Onderwijs is 1 van 5 sectoren die zijn opgenomen in de Wet op de Belgische Internationale Samenwerking (1999). Bovendien heeft België zich internationaal geëngageerd om de doelstellingen van het 'Education for All'-actieplan en de VN Millenniumdoelstellingen (MDG's) te realiseren. Onderwijs zou dus een belangrijk aspect binnen het Belgische ontwikkelingsbeleid moeten zijn.

Aandacht voor onderwijs in dalende lijn

Een duidelijke **neerwaartse trend** is echter merkbaar in het **aandeel van onderwijs in de Belgische bilaterale samenwerking**. Slechts bij een minderheid van de meest recente indicatieve samenwerkingsprogramma's (ISP) met de partnerlanden van de Belgische overheid is onderwijs een prioriteit (4 van de 13: Uganda, Burundi, DR Congo en de Palestijnse Gebieden). Onderwijs als sector lijkt in de nabije toekomst steeds minder aanwezig te zijn in de Belgische ontwikkelingssamenwerking. Een slechte keuze die de **ontwikkeling in het Zuiden op lange termijn hypothekeert**.

Geen aandacht voor de kleinsten

Binnen de onderwijssector focust het Belgische ontwikkelingsbeleid zich vooral op het technisch en beroepsonderwijs en het hoger onderwijs. Aandacht voor lager onderwijs komt pas op de derde plaats en uit zich grotendeels in bijdragen aan het Fast Track Initiative. **Van kleuteronderwijs is er zo goed als geen sprake**.

In 2008 besteedde België 1,65 miljard euro aan officiële ontwikkelingssamenwerking (ODA). 148 miljoen euro, ofwel 8.98%, hiervan werd besteed aan programma's en projecten rond onderwijs. Het onderwijsbudget werd in 2008 als volgt besteed:

- Meer dan 63% ging naar het hoger en het hoger technisch onderwijs.
- 13% (bijna 20 miljoen euro) was bestemd voor het middelbaar onderwijs en beroepsvorming.
- 10,8% (16 miljoen euro) ging naar het lager onderwijs.

In 1000 euro's	2007		2008	
Totaal onderwijs	138.854		148.537	
Lager onderwijs	11.447	8.2%	16.064	10.8%
Middelbaar onderwijs en beroepsvorming	12.980	9.3%	19.762	13.3%
Hoger (technisch) onderwijs	79.768	57.4%	93.871	63.2%
Kleuteronderwijs	33	0.02%	274	0.18%

BRON: DGOS STATISTIEKEN

- De rest van het onderwijsbudget ging naar algemene technische ondersteuning en de opleiding van (onderwijzend) personeel.
- Slechts 274.685 euro of **0.18% (!)** ging naar **kleuteronderwijs in het Zuiden**. Hoewel het belang van kleuteronderwijs duidelijk en herhaaldelijk bewezen is voor de verdere onderwijskansen van kinderen, werd er maar minimaal geïnvesteerd in deze cruciale eerste onderwijsjaren (zie tabel links onderaan).

Een belangrijke pijler binnen het Belgische ontwikkelingsbeleid rond onderwijs is de bijdrage aan het **Fast Track Initiative (FTI)**. Het FTI is een internationaal partnerschap tussen donoren en ontwikkelingslanden dat ernaar streeft om lager onderwijs voor alle kinderen mogelijk te maken tegen 2015. Het FTI wordt in bijna alle gevallen aangewend ter bevordering van het lager onderwijs, maar het kan evengoed dienen om het kleuteronderwijs een impuls te geven. Ondanks de internationale engagementen rond de EFA-doelstellingen en het feit dat het Belgische ontwikkelingssamenwerkingsbeleid de MDG's als een centrale doelstelling beschouwen, worden kleuter- en lageronderwijs stiefmoederlijk behandeld bij het toekennen van budgetten. Nochtans zijn juist die twee domeinen cruciaal voor het bereiken van MDG's 2 en 3.

Partnerlanden scoren slecht voor kleuteronderwijs

De verschillende partnerlanden van de Belgische Ontwikkelings-samenwerking zijn ook niet bepaald hoogvliegers op vlak van kleuteronderwijs. In 6 partnerlanden van België volgt **minder dan 10% van de kinderen kleuteronderwijs**. Voor 3 van de partnerlanden zijn

	Percentage kinderen in kleuteronderwijs
Burundi	1.7%
Niger	1.8%
Mali	3.2%
Uganda	3.3%
Benin	5.9%
Senegal	9.3%
DR Congo	Niet beschikbaar
Mozambique	Niet beschikbaar
Rwanda	Niet beschikbaar

BRON: EDUCATION FOR ALL GLOBAL MONITORING REPORT 2010

er zelfs geen cijfers beschikbaar. Daarbij gaat het telkens om landen uit sub-sahara Afrika (zie tabel 2). Ter vergelijking: wereldwijd gaat 41% van de kinderen naar de kleuterschool en in België is dit zelfs zo goed als 100%. Kortom, België kan haar partnerlanden zeker een stevige duw in de rug geven inzake kwaliteitsvol kleuteronderwijs.

Aanbevelingen aan de Belgische overheid

Het Belgische ontwikkelingsbeleid inzake kleuteronderwijs in het Zuiden vertoont een duidelijke paradox. Voor de onderwijs- en ontwikkelingskansen van kinderen in het Zuiden blijkt **kleuteronderwijs cruciaal** te zijn. Voor de meest kwetsbare kinderen kan kleuteronderwijs een enorme impuls geven aan gelijke onderwijskansen. Bovendien zijn investeringen in dit domein economisch zeer zinvol en rendabel. Ten slotte is kleuteronderwijs essentieel om de 'Education for All' én de Millenniumdoelstellingen te bereiken, 2 belangrijke internationale ontwikkelingsagenda's waarvoor België zich engageert.

Ondanks al deze argumenten besteedt het **Belgische ontwikkelingsbeleid zeer weinig aandacht aan kleuteronderwijs**. Daarom roept Plan België de Belgische overheid op om daar dringend werk van te maken binnen haar ontwikkelingssamenwerkingsbeleid en o.m. de volgende **stappen te nemen**:

- Het thema onderwijs herwaarderen in de Belgische ontwikkelingssamenwerking, met een specifieke focus op het kleuter- en lager onderwijs
- Het algemeen onderwijsbudget aanzienlijk verhogen en met name het budget voor kleuteronderwijs in ontwikkelingssamenwerking
- Kleuteronderwijs opnemen als één van de prioriteiten in de sector 'onderwijs'
- Aangezien onderwijs slechts in een handvol landen van de directe bilaterale samenwerking een prioritaire sector blijft:
 - Investeringen in kleuteronderwijs optrekken via de indirecte bilaterale samenwerking
- Inspanningen verhogen inzake kleuteronderwijs via het Fast Track Initiative en de multilaterale bijdragen aan Unesco-EFA, en Unicef. Binnen deze VN-organisaties voor meer aandacht ijveren voor kleuteronderwijs en zorg voor jonge kinderen
- Partnerlanden aanmoedigen om Fast Track Initiative-financiering te gebruiken voor de promotie van kleuteronderwijs
- In de directe bilaterale samenwerking aandacht blijven hebben voor het belang van onderwijs en kleuteronderwijs in het bijzonder door:
 - In de dialoog met de partnerlanden, het opstellen van de ISP's, de bespreking van de 'Poverty Reduction Strategy Papers' enz. het belang van kleuteronderwijs te blijven aanhalen
 - Partnerlanden te ondersteunen bij de implementatie van kleuteronderwijsinitiatieven
 - Kleuteronderwijs als een aandachtspunt opnemen in de 'Sector Wide Approach' (SWAs) / sectorsteun voor Onderwijs
- Capaciteitsversterking van de partnerlanden met betrekking tot:
 - Curriculumontwikkeling voor kleuteronderwijs
 - Opleiding kleuteronderwijsprofessionals (Hoger Onderwijs – Permanente Vorming)
 - Capaciteit van het onderwijsbeleid in het algemeen en de integratie van kleuteronderwijs
 - Sensibilisering van ouders en gemeenschappen over het belang van kleuteronderwijs
 - Specifieke aandacht voor de overgang en afstemming tussen kleuteronderwijs en lager onderwijs
 - Verbeterde statistieken en dataverzameling rond jonge kinderen

Plan België is een Belgische ngo, lid van de internationale Plan-koepel, een ontwikkelingsorganisatie die actief opkomt voor de belangen van kinderen in 48 landen in Afrika, Azië en Latijns-Amerika. Plan stelt zich tot doel om de leefomstandigheden van kinderen overal ter wereld structureel te verbeteren. Dit gebeurt enerzijds via ontwikkelingsprojecten in het Zuiden en anderzijds via politiek lobbywerk en het bewust maken van de Belgische bevolking.

Redactie:

Hans De Greve – hans.degreve@planbelgie.be

Cécile Crosset – cecile.crosset@planbelgie.be

Vertaling: IGTV

Eindredactie: My Pham

Foto's: Plan

Lay-out: www.bullseyegraphics.be

Plan België vzw

Ravensteingalerij 3 B 5

1000 Brussel

02 504 60 00

info@planbelgie.be

www.planbelgie.be

Gedrukt op milieuvriendelijk papier.

Plan
Elk kind telt.